

Milyen legyen a Korunk?

Fél évszázaddal ezelőtt, 1926-ban jelent meg a Korunk első száma. Évfordulónk józsan ünnep, a számvetés ideje. Alkalom arra, hogy elvégzett munkánkat a ránk váró feladatok távlatába helyezzük. Ehhez a számvetéshez és ebben a távlatban igényeljük a romániai magyar művelődés különböző területein tevékenykedő munkatársaink, barátaink, olvasóink hozzájárulását, hogy a Korunk jelenlétét szellemi életünkben minél világosabban értékelhessük. A körkérdésünkre érkező válaszokat a jubileumi év további számaiban folyamatosan közöljük.

1. Miben látja a klasszikus Korunk-hagyomány továbbélését a mai Korunk folyamában?

2. Hogyan határozná meg a Korunk sajátos hozzájárulását a szocialista tudat, a társadalmi gyakorlatot szolgáló, korszerű műveltség fejlesztéséhez, hagyományaink ápolásához, elkötelezettségünk nemzetiségi feladataihoz?

3. Milyen problémaköröket, műfajokat, az információ, állásfoglalás és alkotás milyen módozatainak gyakoribb, következetesebb, elmélyültebb érvényesítését ajánlaná folyóiratunk szerkesztőinek és munkatársainak figyelmébe?

4. Munkakörében szerzett tapasztalatai alapján milyen vonatkozásban, milyen területeken érzi szükségét és lehetőségét a Korunk sajátos szerepének, fokozottabb segítségének?

5. Az elkövetkező években, megítélése és óhaja szerint milyen legyen a Korunk, hogy az eddiginél többet nyújtson olvasóinak, jobban betöltse a művelődésünk egészében rá — elsősorban vagy kizárólag erre a fórumra — háruló feladatokat?

BALOGH EDGÁR

Negyven esztendővel ezelőtt fogalmaztam meg először — egy Gaál Gáborral folytatott párbeszédben — mindazt, amit a Korunk szerkesztésétől számon kérek, s az új folyam bejelentésekor, majd tizenöt éven át a gyakorlatban alkalmaztam már mindezt a mai követelményekre. Ismétetek tehát, amikor a népi-nemzetiségi felelősségben jelölöm meg a folyóirat követendő hagyományát és meg-megújuló szerepét. Népi? Ez a dolgozó tömegek iránt való elkötelezettséget jelenti. Nemzetiségi? Ebben éppen úgy benne van a hazai magyarság felemelkedésének értelmi elősegítése, mint a román néppel közös szocialista államiság bel- és külügyének következetesen marxista—leninista vállalása

Túl sok a feltett kérdés, inkább összefoglalva válaszolok rájuk. A szocialista tudat fejlesztésén sohasem tudtam mást érteni, mint nemzetiségünk reális önismertének és pozitív állami szerepvállalásának fokozását tudományos és művészeti eszközökkel, elkerülve a semmire sem kötelező általánosságokat, a szófia játékot üres és meddő fogalmakkal. A nemzetiségi „mi“ történelmileg egybeeseng az ország közösségi tudatával, s ezen a „romániaiság“-on át jelent duna-völgyi, kelet-európai, összeurópai és nagyvilágbeli emberséget. Ez a körkörös látóhatár a maga bővülő értelmeivel megszakadna, ha nem magunkból indulnánk ki, származásunk és anyanyelvünk, együttélésünk és állami hovatartozásunk, földrajzi és politikai adottságaink konkrétumaiból. Úgy gondolom, a Korunknak mindig is küzdenie kellett az elidegenedés, a tömegektől és hazai feladatoktól való elszakadás különösen a fél-értelmiség köreiből fel-felkísértő veszélyei ellen, arra törekedve, hogy a Gaál

Gábor hirdette „itt és most“ erkölcsi törvényével helyt tudjunk állani a soros feladatok tudatosításában és végrehajtásában. Ezért mértem a Korunk-számok érték-fokát mindig is azon, mennyi bennük és miféle szintű, tudományosan elég rangos, de ugyanakkor olvasmányosan hatékony-e a hazai anyag, saját nemzetiségi és honismeretünk mondandója.

Ezzel már jeleztem is, hogy a Korunk széles tartalmi skáláján mindenkori vonatkozathatóságot keresek az egyenlőségen alapuló román—magyar együttélés számára akár a honi magyar tudományosság és a román szellemi élet, akár hasonlóképpen konkrétan vett irodalmi-művészeti fejlődésünk összefüggésében. Minden számból és a teljes évi keresztmetszetből ki kell tűnnie, milyen erőkkal, tárgykörökkel, eredményekkel veszünk részt a szellemi javak termelésében, s itt természetesen különleges jelentőségű mindaz, amivel nyelvünk, néprajzunk, történelmünk (főleg művelődés- és tudománytörténetünk), irodalomtudományunk gyarapítása terén saját erőinkkel jobban gazdálkodva megvalósíthatunk. Mégsem gondolok csupán humaniorákra. Országunk nagyméretű iparosodása, a tudományos-műszaki forradalom sodra megkívánja, hogy a reáltudományokban se maradjunk le, s a megfelelő szakszókincs, szakirodalom, technikai teljesítmények és követelmények terén hozzájáruljunk az új — minél szélesebb és teljes rangú — nemzetiségi értelmiség kialakításához.

Kísérleti értékű filozófiai gondolatjátékokon túl egyre inkább az emberrel — a mi földrajzunk és történelmünk emberével — való sokoldalú eszmei törődést, szóval a marxizmus—leninizmus terünkbe és időnkbe helyezett antropológiai elmélyítést szorgalmaznám: egészséges városok és falvak erkölcsi munkaközösségeinek kultuszát a védelembe vett tájban, új harmóniát teremtve természet és ember viszonyában. Hirdesse és segítse elő a Korunk az értelmiség helytállását vidéken, ki-egyenlítve várost és falut, hogy táj és nép utánzások kósza divatjai helyett eredeti erőiből emelkedjék. S bizonyára kibontható együttélésünk bonyolult szerkezetéből is az élő humánium minden bölcséleti elkötelezése.

A Korunk mind a hazai magyar téma, mind a román tudományosság és művészet közvetítésével nemzetközi szerepet is betölt. Tudnunk kell minden szám szerkesztésénél, hogy sokan ebből a lapból is kiindulva ítélik meg a romániai magyarság és egészében Románia Szocialista Köztársaság eszmei és közéleti állapotát. Ugyanekkor azonban befelé is közvetítenünk kell a nagyvilágot. Sajnálom, hogy utóbbi időben éppen a külpolitikai tárgykör foglalkozott meg a lapban, holott mind a szocialista szomszédállamokban, így a Szovjetunióban végbemenő nagyszabású tudományos-műszaki és kulturális fejlődésment, mind pedig a ma már világméretekből oly döntővé vált ENSZ-politika megkívánja az állandó, gondos, államunk élő nemzetköziségét tükröző feldolgozásokat, nem is szólva az imperializmussal szembe fordult és gyarmati sorból felszabaduló népek friss problematikájáról. Fájdalmas volna felsorolni, hogy a Korunk utolsó évfolyamában mi mindenről maradt le.

Meg kell itt mondanom, hogy a lapot nem önmagában, hanem mindenkori hatékonyságában mérve, vagyis minden egyes cikk következményeit (hogy úgy mondjam: utóéletét) számon tartva, egyfelől műfajilag a tudományos esszé előnyeit hangoztatom, másfelől nem tudok lemondani — két honi magyar szépirodalmi folyóiratunkra gondolva sem — a lap olvasmányos irodalmáról. Elolvasok minden korjelző, gondolkodást termékenyítő verset, de hiányzik a novella, akár honi magyar és román, akár nemzetközi értelemben. Ez — no meg a regényírászat, emlékirat — jobban kapcsolja be az olvasót a mai világba (ügyes, a lap irányvonalának megfelelő válogatás esetén), mint bármilyen más, mert az írói jelenítés segítségével jobban tárulnak fel az összefüggések a világ mozgó dolgai közt, s mindig közvetlen emberi példában.

Jómagam hovatovább csakis emlékirataim részleteivel kívánok jelen lenni a lapban, bár nemegyszer érzem szükségét, hogy azzal, ami számomra üres általánosságnak tűnik, vitába szálljak. Szerencsére azonban az ilyen zavaró jelenség egyre ritkább, s már a lapon belül megtalálja hasznos ellenszerét.

Szocialista rendszerünk évente növeli a honi magyar értelmiséget (vagyis a Korunk olvasóközönységét), sőt, az általános szellemi forradalom eredményeként már nem is foglalkozási kaszt az értelmiség, hanem az üzemek, szövetkezetek egyre több dolgozójának jellemző minősége is. Kívánhatok-e többet és jobbat, mint azt, hogy a Korunk ennek az áradó, fejlődő új értelmiségnek a nemzetiségi és állami állhatosságát, a román néppel közös történelmi vállalásait és nemzetközi emberségét konkrétan, meggyőzően, erkölcsi súllyal és mindennapi realitással szolgálja?

A tanulmányok rengetege többé-kevésbé megnyugtatóan tisztázta, hogy mi volt és milyen szerepet játszott Gaál Gábor Korunkja a maga idejében. Az összehasonlításhoz azt kell tudni, hogy mi ma a Korunk. Funkcióit felsorolva némiképpen meg is határoztuk, ezek szerint a Korunk: 1. tudományos, ismeretterjesztő, vita- és kritikai fórum; 2. világnézeti funkciója van — a marxista kritika alapján minden problémához a tematikai megközelítés módszerben és műfajban különböző lehetőségeit rendeli hozzá; 3. társadalmi szemle funkciója van, amennyiben figyelmének fősugarában hazai valóságunk tényei és problémái állanak, és ezeket vizsgálja a gazdaságtantól a szociográfiáig és irodalomig terjedő szempontokból és eszközökkel; 4. gyakorlati funkciókat teljesít, a tárlatszervezéstől a vitarendezésig, tájékoztat és új értelmiségi nemzedékeket nevel stb. stb.

Ezeknek a funkcióknak különböző szinteken és különböző mértékben lehet megfelelni. A Korunk rugalmasságára és sokszor a saját színvonalától való negatív elrugaszkodásra vall, hogy a megfelelés mértéke változó. Vannak nagyon kedves számaink (képzőművészeti különszám, 1974. 2.), és vannak olyanok, amelyeket nemsokára el is felejtünk. Úgy vélem, hogy a változó színvonal az, amit a klasszikus Korunk ismeretében a mainak leginkább felróhatunk. Érdeklődésének tág láthatára és hazai valóságunk elemzésének igénye az, ami a klasszikus hagyományból ma is eleven. E kettőnek és gyakorlati funkcióinak megfelelni — olyan nehéz feladat és felelősség, amely a Korunkot méltán avatja a klasszikus folyam örökösévé, bár meggyőződésem, hogy a mai Korunk klasszicitását elsősorban mai feladatainak tudatossága és ezek teljesítése hivatott megadni.

A Korunk értékrendszert közül olvasóival, ennek főbb elemeit a kritikai tudományosság, ideológiai, erkölcsi, esztétikai, filozófiai stb. normatívák, önismereti igények, imperatívuszok és tények alkotják. Ez a tudatformálás: megtanítani az olvasót észlelni, itélni és cselekedni. Persze a Korunk nem teheti ezt olyan messianisztikus deklarativizmussal, ahogy elődei tették, de lényegében és intenzitásában ma is ugyanolyan erővel kell tennie. Pl. így: „A *Periszkóp* embersors felfogója és kivetítője. A ma emberének sorsa a konstrukció. Ő pusztít és épít városokat, szeldeli át a Szaharát, prairieket és jégmezőket, ő repül át Garizankart és az Óceánt, ő hozza Prágába a londoni koncerteket és Texasba az elnök Capitoliumi beszédjét két másodperc alatt. Ő mutatja meg celluloidtekerccsen át a wembleyi vásárt Kínának és Ausztráliának, ő szól a templomban és a harctereken ég felé búgva és bőmbölvé a mi emberi sorsunkat. Ő az élet-standard elsüllyesztője és magasralobogatója. Ő a végzet, amelyet az ember a maga képére teremtett, hogy uralkodjon rajta és szolgálja legyen. Ő a földi mennyország és a földi pokol. De az ember egyszer a rénszarvas agancsába karcolta az egész legelésző rénszarvas-csordát. Alig tenyéryni helyre. Ez a tenyéryni hely lett Michelangelo és Phydias szigete, ahol mindig az ember ült diadalt a lét konstrukciója felett. Ahol újáteremtette a maga képére a világot. Ahol örök meghosszabbítást és vigaszt talált a kegyetlenül véges emberi létre. E két fő életmegnyilvánulás, a reális lét és a művészet között halad valahova az emberi sors. Csakis az etika az a szemszög, ahonnan az útját követni lehet. Ebben a szemszögben bukkan fel a *Periszkóp*, hogy az ember útját figyelje. És hogy visszatükrözze magának az embernek.” (*Periszkóp*, 1925. márciusi címlap) Milyen példátlan élességgel világítják meg az értékrendszer-formálás célját *A Jövő Társadalma* 1929. novemberi számának címei: „A tőkés imperializmus és a tudományos szocializmus, Az orosz parasztokról, A magyar fabianizmus osztályháttere, Kína vérzik, Mi a caranizmus?, A gyermeksegély Németországban, Mit jelent a kommercializálás?, Falu és város, A FORGATAGBÓL, Fekete rapszódia, Dzsingisz kán, Gyáva-e az erdélyi író?, A labouristák válsága, A művészet Kolozsváron, Tvanyrrika és a Helikon, „Kisemberek játékszenvedélye“, Lupény, A KÖNYVEK VI-LÁGABÓL, Proletár kultúrtörténet, A középkor ellen, BARÁTAINKHOZ.”

A világszemlélet ilyen vehemenciája is hagyományunk. Értékrendszerek alakításában ugyanolyan nagy hatása lehet, mint a kitűnő Madách-, Apáczai-, Jókai-stb. különszámoknak.

A szocialista tudat alakításáért a Korunk legtöbbit azzal tesz, hogy elkötelezett és harcoss értékrendszert alakít, a lap struktúrájával és gyakorlati tevékenységével korszerű *műveltségmodell*t mutat fel olvasóinak. Elkötelezettségünk nemzetiségi feladatainak a szociografikus irodalom közlésével, az ebben kompetens vidéki értelmiség tevékenységének felkarolásával és következetes irányításával tesz — és tehetne — legtöbbit. Ugyanakkor a Korunkban közölt irodalom java része az önismeret nagy problémáinak irodalma. Nem fedkezhetünk meg a mémoárokról sem, bár itt minden opció önkényes, a feladatok összefonódnak, és egymástól

elválaszthatatlanok. A lap életességét problematikussága biztosítja, ezt pedig az utóbbi vonatkozások hozzák be. (Mennyire hadakozott Gaál Gábor az *életmögöttiség* ellen!)

Filozófushallgató lévén nosztalgiával gondolok Bretter György és Molnár Gusztáv disputájára, milyen régen volt. Távol álljon tőlem, hogy sok filozófiai írást kérnék a lapba, inkább a hangvétel filozofikusságát szorgalmaznám, azt szeretném, ha a XX. század különböző nagy filozófiai-módszertani vívmányai lassan-lassan helyet kapnának a Korunk össznyelvében. (Megdöbbenek, amikor arra gondolok, hogy ebből a lapból a folklorzstika-folklorológia számban kevés, de tartalomban dicséretes jelenléte mellett *teljesen hiányzik az etnológia.*) Továbbá nem szeretem, ha a lapot a tematikai sokféleség szétszakítja, és eklektikussá teszi, a Korunkot fenyegető legnagyobb veszély a *kitűnően tájékozott digest*-jelleg. Nem idegen tőlem az a gondolat, hogy a Korunk hivatását most legjobban szélesen értelmezett *társadalmi és társadalomtudományi szemle* formájában teljesíthetné. Az óhajok rovatba kívánczik a képzőművészeti anyag egységesítése. Képzőművészeti anyag legyen, ne eklektikus illusztráció stb. stb.

Azt hiszem, nincs még egy romániai magyar folyóirat, amelynek többet köszönhetnének a diákok, mint a Korunknak — nevezzük őket fiatal, nevelkedőfélben levő szocialista értelmiségnek. Mit köszönhetnek? Szakmai tájékoztatást, kultúránk problematikájába való bevezetést és nem utolsósorban közlési lehetőséget. A kulturológiába való bevezetésnek van azonban egy vonatkozása, amivel a diákok nem egészen értenek egyet: a Korunk minduntalan korrigálja nyelvüket. Túl a jogos (faktikus-stilisztikai) szempontokon van egy, amire érdemes felfigyelni: „Minden nemzedék önmagát szervezi meg, de a szervezési válság mindig meghatározott nyelvi kontextusban zajlik le.” (Bretter György: *Hipotézis a nemzedékek kettős nyelvéről.*) Van, aki a nemzedék álszociológiai kategóriáját bűnös, mert határoló kategóriának tekinti, amely határol ott, ahol folytonosság van. A nemzedékfogalom ezen az igazságon túl módszertanilag jogosult, ez a fontos.

Az *Echinox* egyik szerkesztője, bár a diákság nevében felhatalmazás nélkül, de szenvedélyesen, sok jubileumot és a jó ügy szolgálatának örömeit kívánja a Korunk gárdájának.

HORVÁTH ANDOR

1. Ha elfogadjuk azt, hogy a század harmadik negyedében, szocialista országban egy világnézeti folyóirat csakis marxista megalapozottsággal lehet korszerű, akkor nem vitás, hogy a klasszikus Korunk-hagyomány továbbélése a mai Korunkban részben „természetes” adottság — ami a tény jelentőségéből egyébként mitsem von le. Mint ahogy a marxista világnézet térhódítása és meghatározó szerepe mai társadalmunkban szintén nem tekinthető csupán mennyiségi változásnak a közeg, a Korunk régi és új folyama közönsége szempontjából, hanem olyan, minőségileg új helyzet, amelyben a hagyomány folytonossága messzemenően nem formális kérdés. Mert az utóbbi értelemben a válasz nem okoz gondot: nyitottság, sokoldalúság, az ismeretek és az értékek korszerű rendszerének meghonosítása. De a lényegyet tekintve, azt hiszem, mindenekelőtt azt kell kiemelnünk, hogy a régi és a mai Korunkban legfőképpen az a törekvés közös, hogy a tudást hatékony, cselekvő erővé változtassák, illetve, hogy részt vállaljon magában a társadalmi cselekvésben. A méreteiben és eredményeiben felfokozott, megsokszorozódott (természetesen a kulturális intézmények egészébe illeszkedő) társadalmi szerep: ez az azonosságban megnyilvánuló többlet a régi és a mai Korunk folytonosságának lényegi tartalma.

2. A Korunk régi folyama a legjobb bizonyíték rá: a korszerűségnek megvan a maga sajátos vonzásköre, amolyan önszabályozó rendszere — a véletlen kivételek közé számít, ha a számítógép-szakember a harmadrangú romantikus irodalomért rajong. Az ötvenes-hatvanas években a hazai magyar értelmiség a Korunk közvetítésével is sajátította el a korszerű világnézetet, s mivel a folyóirat alapvető törekvése mindvégig az volt, hogy globális világképet nyújtson, az igazságok és értékek összefüggő rendszerét, joggal feltételezhető, hogy ez a gondolkodási modell a folytonos megújulásra, a kritikai újjászerveződésre is alkalmas. Azt hiszem, korszerű igényű, a változó világ változó valóságaival számot vető világnézeti tájékozódás ennél többre nem vállalkozhat.

3. Oscar Wilde aforizmája szerint a cinizmus és a szentimentalizmus között az a különbség, hogy míg az előbbi ott is csak árat lát, ahol érték is rejlik, az

utóbbi ott is értéket lát, ahol csak ár van. Úgy vélem, a korszerűség legnagyobb, legsürgetőbb feladata ma nálunk: a különbségek meghatározása, a differenciálás — példánk szerint — ár és érték között. Több vitát, hogy kiderüljön: az, ami érték, mit sem romlott az ár időnkénti ingadozásától, de továbbra sem érték az, amit a szentimentalizmus rossz szokásból vagy egyéb körülmények miatt annak kiált ki. A Korunk-hagyomány tanúsítja a legjobban, hogy az igazi korszerűség: a nagy távlatok felelőssége.

4. Sokan és sokszor hangoztatták, hogy a Korunk legsajátosabb jellege és érdeme: a szintézisre való törekvés. Az értelmiségi tudat és a társadalmi viszonyok mai szintjén úgy érzem, nagyobb figyelmet kellene fordítanunk az elemző, valóságfeltáró kutatás minden válfajára a riporttól a szociológián át az elméletig. Úgy vélem, a Korunk is sokat tehet annak érdekében, hogy csökkenjen a távolság az ismeretek, eszmények és értékek elvont, tudati és mindennapi, társadalmi gyakorlati valósága között. Művészet- és oktatásszociológia, a társadalmi viszonyok és a szocialista demokrácia javítása — csupán néhány olyan részterület ez, ahol a kutatás közvetlen és fontos társadalmi feladatokat és tennivalókat tudatosíthat.

5. A nemzetiségi kultúra intézményeit jelenleg javarészt csakis akkor fenyegetheti korszerűtlenség, ha tevékenységük, törekvéseik nem keltenek kellő visszhangot, nem lépnek kölcsönhatásba a társadalmi gyakorlattal. Ezért úgy vélem, hogy az átgondolt, az újra fogékony szerkesztői program mellett többi intézményünkkel együtt a Korunknak is többet kell tennie annak érdekében, hogy az életmód, a gondolkodás, a társadalmi viszonyok nagy átalakulása közepette a romániai magyar nemzetiség korszerűen, legjobb hagyományai szellemében és legjobb képességei birtokában illeszkedjék bele ebbe a folyamatba.

SÜTŐ ANDRÁS

1. Én a klasszikus Korunk-hagyományt jószerivel csak Gaál Gábor személyében ismertem. A régi folyóirat feltámasztása érdekében épp húsz esztendeje magam is lelkes harsonát fújtam az *Utunk* hasábjain, Gáll Ernőnek egy korábbi kezdeményét üdvözölve. Hogy ennek mifajta következményei támadtak, röviden nem tudnám elmondani, más alkalomra hagyom tehát. Tény, hogy a régi folyóiratot egyedül Gaál Gábor személyesítette meg számomra. Szigorával, meleg emberségével, rendkívüli műveltségével maga volt szememben a legendás, nagy Válgalkozás.

Az Igazmondó Írás.

Az új folyam — úgy veszem észre — az alkotó marxizmus jegyében keresi medrét a jövő felé, amely az igazmondás dolgában vele is épp oly szigorú lesz, mint mindannyiunkkal. Már említett cikkem alapján szólva, a jövő megkérdi majd: ki volt az közületek, ki a tömegek hangulatának megállapítása végett saját hóna alá szokta dugni a hőmérőt? Hát vajon — a vélemények összecsapása dolgában — melyikötök találta föl az óvatosságnak afféle módszerét, miszerint a vízbefulladás veszélyének legfőbb ellenszere: a légzés beszüntetése? Azután a fülöncspett fel-találó előáll, és felhoz egyet és mást a maga mentségére. Esetleg mások befeketi-tésére.

2. Talán a már említett, az emberi kiteljesedés igényét közvetítő Igazmondó Írás másodszeri fölemletésével. A műfajok határainak elmosódása után — úgy tetszik — az igazmondó írást különálló, sajátos műfajnak kell tekintenünk. Már csak azok érdekében is, akik ilyen tekintetben mentségre szorulnak: alkatuknál fogva nem írhatnak bármilyen műfajban. Úgy vélem tehát: a Korunk hozzájárulása az említett „elkötelezettséghez” éppenséggel annyi, ahányszor elkerülte a mellébeszélés, a félreszólás mindétig adott veszélyét.

Az igazat mondani nem könnyű feladat, több okból is, mivel: a) mindig akadnak, akik azt kisajátítják maguknak, és ily esetben az igazmondás egyúttal szembeszegülés a hazugság mítoszaival is; b) az igazság nyilvánvalóan dialektikus fogalom, és ez nemcsak azt jelenti, hogy ellentétek összecsapásából szikrázik föl, nem csupán, hogy lényeg és látszat ellentmondásos folyamatából kell őt kihámoz-nunk, hanem — épp élő-eleven, proteuszi természeténél fogva — arra is figyel-meztet, hogy keresésében gyakorta félrevezethetjük önmagunkat. Ezáltal másokat is. Mert rengeteg az olyan hazugság, amely megtévesztő módon hasonlít az igaz-sághoz.

Mert ebben a hajszában, a szemünk elől mindétig tovatűnő szivárványkapu visszaintésében ott a figyelmeztetés is: nézzünk először a lábunk alá, az orrunk elé, vizsgáljuk meg a kezünk és a fulünk ügyébe eső, legközelebbi tényeket. Esetleg a bőrünket is, lévén erre ősi szólás is: saját bőrén tapasztalja...

Általában: bőrünk vastagsága, érzékenysége, avagy érzéketlensége és az igazság mindenkori kimondásának kényszere között az összefüggés tagadhatatlan. Empirizmus? Kiestem volna a nagy összefüggések és magaslati elvek csillagrendszeréből? De hisz a tények ismeretének, összegezésének, értékelésének hiányában képzetlenség följutni akármifajta elmélet szintjére. Ez ugyebár közhely. Mégsem főlősleges — úgy gondolom — megemlítenünk, hogy az üvöltő tények száját semmiféle elvontsággal befogni nem lehet. A tények Jákoblétrája nélkül nincs mód elvi magasba feljutni.

3. Helyszűke miatt e kérdéscsokorból hadd ragadjam ki csupán az alkotás — az irodalmi ténykedés — fogalmát. Ha „alkotási módozatról“ van szó, azt mondanám: a módozat kinek-kinek személyes ügye, kényszere, képessége, legjobb meggyőződése. Az egyedül üdvözítő módozatok valamikori kikiáltói szerencsére kihulltak az idő rostáján. De nem halványult, sőt fölerősödött az a társadalmi igény, hogy esztétikai szépség és igazság — egy adott történelmi valóság tényeinek értelmezése és kimondása — kéz a kézben járuljon az olvasó elé. Beleértve a legszemélyesebb létérzés legváratlanabb formákba öntött megnyilatkozását is. Mert nincs szubjektív létérzés, amelynek végső meghatározói ne lennének társadalmiak. És objektívek. Amivel persze nem adnék mentesítet annak a költői hajlamnak, amely adott szubjektív közönye, köldöknéző semmitmondása számára követel kollektív lelkesedést és kritikai ájuldozást. A költészet másodlagos élet. Nem önmagáért való, nem méretik önmagával. A költészet — a legszemélyesebb is — valamely adott nemzeti-nemzetiségi közösség tudatának mélye felé törekszik, hatni akar, mintegy az adott közösség legbensőbb vágyainak, kimondatlan igazságainak a tehetség kristálykővén megtört és visszavetülő fényeként. Néptribun-felfogás? Ki vitatná ma már egy Szabó Lőrinc magánykozmoszának társadalmi vonatkozásait, korszakörökítő objektivitását a költői szubjektum fájdalomgyűrűjén belül.

4. Mivel még nem tartunk ott, hogy jelenünket és jövőnket a múlt meg ne határozná: igen fontosnak tartanám a Korunk történelmi tárgyú közleményeinek terszerűbb, tehát következetesebb és változatosabb, átfogóbb jellegét is biztosítani. Egyebek között a tények tiszteletének kegyében. Természetének Janus-arcát — vagyis történelmi múltjának és jövőjének egyidejű szemmel tartását — az ember, úgy látszik, nem adja föl, mi több: hadakozásaiban a jövőnd végett, múltjának, véráldozatainak mind nagyobb jelentőséget tulajdonít. Miért vajon? Egyebek közt a földgolyón még mindig visszakisértő és fenyegető erőszak, a változatos hatalmi mámorok láttán. Tehát ösztönös és természetes védekezéséknél is, a tömörülés útján. Az együvé tartozás tudatának régmúlt haditetteivel is. A múlt ilyenformán: szövetségesünk a jövőteremtésben. Aki jövőnkre — eljövendő létünkre és mibenlétünkre — vet szemet: takarító munkáját a múltunkkal kezdi. Példát erre névze sokat idézhetnénk. Valamiként arra is, hogy forradalmi hagyományaink, románok, magyarok közös történelmi múltjának fényrehozatalában már eddig is mily tetemes érdemet szerzett magának a Korunk. Azt kívánom: ezeket bővítse.

VILLÁNYI TIBOR

A Korunk igényes írásaival, tanulmányaival egész léte alatt a társadalmi tudatformálás felelősségteljes feladatát vállalta, a műveltség fejlesztését, időszerű problémáinak marxista szemlével elemzését szolgálta.

Természetesen mindenki a maga és munkaköre szemszögéből ítéli meg a folyóiratot, s így most én is, mint a szatmári Magyar Líceum igazgatója, első sorban művelődésünk egyik közvéleményalakító intézményének, a középiskolának a szemszögéből tekintem a folyóiratot.

Tanárok és diákok dolgoznak az iskolában. A tanárok olvasgatják a folyóiratot, sokszor igen elméletinek érzik, elsősorban a reálszakosok. Talán a jövőben jó volna a gyakorlati oktató-nevelő munkában közvetlenebbül is hasznosítható írásokat is közölni, gondolok itt például a korszerű pedagógia hazai és külföldi eredményeit ismertető, elemző írásokra.

A líceum sok tanára jelentkezett és jelentkezik a didaktikai fokozatok elnyerésére, ennek érdekében konkrétan pedagógiai, módszertani kutatómunkát kell végeznie. Ezt is támogatni kellene, főképp, hogy a *Tanügyi Újság* kerete nagyon leszűkült.

A tanulóifjúságtól is elvárjuk, hogy ismerje, olvassa a napilapokat, folyóiratokat, így tehát a Korunkot is. De vajon mit kap ettől a folyóirattól? Ha véleményüket meghallgatjuk, akkor tőlük is azt halljuk, hogy valahogy hozzájuk is közelebb levő írásokat is várnak. Persze, ez azért problematikus, mert a tudományok nyelve „elvontabb”, tömörebb. Márpedig a Korunk a magas tudományos szintjén akarja közölni az írásait. Az ifjúság számára persze hogy nehézkes ez a nyelv, meg kell szoknia, el kell sajátítania. Ha azonban tárgyilagosan elgondoljuk mai tudományosságunk szaknyelvéről, vajon nem merül-e fel az a kérdés, hogy ez lassan a felnőttek számára is szűkebb csoport nyelvévé válik?

Az ifjúság olyan írásokat is szívesen látna, amelyeket iskolai, mondjuk szak-köri tevékenységében hasznosítani tudna. A tudományos kutatómunka alapjainak elsajátításába is be kellene vezetni a tanulókat.

Mint hogy a Korunk művelődésünk egészében jelentős szerepet vállalt magára, azt várjuk el tőle, hogy írásaiban, legalábbis azok egy részében keresse a közelebbi kapcsolatot a közművelődés fontos tényezőjével, a középiskolával is.

„Új időknek új dalaival”

Érdekes, hogy Mózes Attila „a második Forrás-nemzedék bővületében” nőtt föl. Nocsak! Valójában ma sem érzem, hogy mi Nemzedékké csontosodtunk volna. S azután, ez a másodiknak nevezett Forrás-nemzedék, amelyről ma sem ismeretes, ki tartozik bele tulajdonképpen — nem azonos teljesen a *Vitorla-ének* antológia szerzőivel. A fiatal költők ürügyén kifejlődött vita ama megállapítását érzem helytállóknak, miszerint az antológia legjobbjainak későbbi kötetei bearanyozzák visszamenőleg a *Vitorla-éneket*, egészében, nosztalgikus aranykorra minősül a mi költészeti pubertásunk, és mindenki a Nemzedék kebelébe kerül, aki abban a kötetben megjelent.

(Különben is: a *Varázslataink* kötet szerzői is „Forrás-nemzedék” — nem egynek van már Forrás-kötete — csak a III. a dinasztiaiban. A „Forrás” elnevezéssel kiadott sorozat hovatovább szorgalmas irodalomtörténeti koca lesz, törzskönyvezett nemzedékekkel, I., II., III. Prokrusztész-ággal.)

Tudtommal a mai napig sem sikerült még a II. eresztésre rábizonyítani az egységet — az indulás és az első kötetek akkori jelenkorának, adott körülményeinek azonosságán túl. Ez ugyan elég is lehetne, de Mózes Attila (a *Korunk* 1975. novemberi számában olvasható) vitacikkében átgondolt programról beszél, többször is. Mi lenne az, ami csak erre a verbuvált nemzedékre illik, s amit a most indulók orra alá lehet dörgölni, egyéb intelmekkel egyetemben?

A *Vitorla-ének*-antológiásnak vagy második Forrás-nemzedéknek titulált szerzőket önálló, leírt szavukért *egyénileg felelős* költők *ad hoc* gyülekezetének tekintem; mint említettem, csupán a kor, a konjunktúra egységében. Ez nem költői csoportosulás (programmal) vagy költészeti áramlat. A *hasonló*, de nem *azonos* jegyeket a közös idő és hely, az esetleg hasonló közérzet kaparta a sorok közé. De ez nem egyéni érdem. Lehet azonban tudatosan vállalni vagy sem, *utólag*, a hasonlóságokat. Túlzás a — tágabb értelemben értelmezett — konjunktúrát programmá minősíteni!

Amikor tehát két költőgeneráció összehasonlítására kényszerülünk, minden, az eddigi vitázóknál a *Vitorla-ének*eseknek tulajdonított érenyt úgy forgatunk föl, mint mindenkori költészetre vonatkozó követelményt, amely egyénenként vagy kimutatható, vagy sem.

Szó volt e vita során tartalmi-formai felszabadításról, igényességről, formaérzéről, képgazdagságról, a költészeti igazság felmutatásáról stb. S mindez olyan szövegkörnyezetben, mely a *Varázslataink* antológiára szűkített új költőgeneráció verseit a fentiek hiányában marasztalja el.

Nos:

Lehetett ki-ki politikusabb a *Vitorla-ének*esek közt, de ez Vajda Ferencnél, Simonffy Józsefnél is fellelhető. Nem a nemzedék hibája, ha így: „Tőke salétromsava / ette kezek.”

Majdnem minden fiatal költő József Attilától tanul egy fél évszázada. Adonyi Nagy Mária verset ír a költőhöz — néha az ő stílusában. A jó iskola és a rá való hivatkozás nem róható fel utánérzés bűneként! De itt van Ady is e két sorban: „Aki félté bennem az átkot / két kezével meg sem áldott”. És leírja a

következő négy eredeti Adonyi-sort is: „A föld minden ege / magas és ostoba / Szived e kicsi véres gyümölcs / egészen nem ér el oda.“

Az előző generációk elméleteinek, gondolkodásformáinak látványos tagadása sem egyetlen nemzedék kitalációja. De van, aki úgy ír, mint a tehetséges Veress Gerzson: „világomlások közt gyere“; s egy kis messianizmussal: „piros tüzekre föl-szeggetten“; vagy: „SZAVAIMTÓL / TÜZEM SZÍVETEKRE SZIVÁROG“; és mint a tehetséges ironikus Palotás Dezső: „... az ember nem vész el. Csak átalakul“; máshol: „Komoly lettem, és imé, menten / engedelmessé nőtt a lelkem. — / Dicséretes, hát nem vétek: / felejték hétfejú meséket. / Juj, milljom paszulyvirág van / az egy babszemből lett világban!“. De az idézettekkel egy kötetben vannak a következő sorok is: „nézésed mítoszai“, „Mit tudom én... / Nem férek magamba. / Megcsókolak!“

A kép- és fogalomzavart, a félreérthetőséget, a banalitást sem mi találtuk föl, hálisstennek, amint azt az utolsó két példa mutatja. És itt van ez is a *Varázslatainkban*: „... könyvlámpa asszisztál“; „Úgy ülök itt, mint egy darab barna nap“; „... ha épülésünk síkjai derengnek“.

Másik póluson: a telített, érzékletes költői kép sem a *Vitorla-ének* szabaddalma, aminthogy a Szöcs Gézához hasonló formakultúra sem. Furcsa, hogy a *Varázslataink* e legjobbjáról mindenkinek csak félmondatai vannak, könyvélményről beszélnek, mintha a gondolat valósága nem teremhetne teljes értékű művészetet. Szöcs Géza egyedülállóan kidolgozott, bravúros technikájú versei olvastán senki sem visít föl, hanem továbbra is majdani vezéregyéniséget keres az antológiában... A műveltség olyan szokatlan, hogy negatív előjelet kap? Tessék, itt van az Egyéniség, aki számára a vers a gondolkodás egyik lehetséges formája. Ahogy a Szöcs Gézával kapcsolatban sűrűn emlegetett Weöres Sándor életművének lényegi vonása az állandó travesztia, Szöcs Géza számára a Vers az egyik travesztia a sok közül. Ezt „tanulta“ Weörestől, nem csak a kimunkáltságot, a formakultúra igényét. Azt Aranytól, Tóth Árpádtól, Kosztolányitól vagy Szilágyi Domokostól megtanulhatja bárki, ha tanulásnak nevezzük azt, amit mindenki saját indítatására asszimilál az elődök munkáiból. Hogyan lehet egy kötetre „gondolatnincstelenséget“, „használhatónak vélt kellékebe, gondolat- és eszmetöredékebe kapaszkodást“ olvasni, ahol olyan versek vannak, mint a Szöcs Gézáé? De ideírhatnám még Markó Béla vagy Adonyi Nagy Mária nevét is.

Persze, az ember nemcsak a *Varázslatainkban* közölteket, hanem az azóta megjelent verseket, köteteket is beleszámítja valamely egyéniség értékelésébe, ahogy a *Vitorla-ének* újraértelmezése sem mentes a későbbi munkák ismeretétől... Egy antológia anyaga nem reprezentatív a jó költők esetében. A rosszakból sok is.

A *Varázslataink* költőinek közérzetével ne szegezzük szembe a *Vitorla-ének* esetleges jobb, bizakodóbb hangvételét. A fiatalabbaknak már mi vagyunk a körülmenyei. Olyanok, amilyené a saját jelenidejükkel és a velünk-harcolásban alakulnak. Alakítsunk méltó ellenfelet!

Balla Zsófia

Kós Károly levele a Korunk szerkesztőségéhez

Dr. Kós Károly úr!
Emlékszem arra, hogy — mint már megemlítettem —
több éve óta követem a *Korunk* munkáját, és az újabb-újabb kötetek is
teljesen meggyőzőek. S amikor most is a *Korunk* szerkesztőségének
áldozatára, magyarázó írásaimat a *Korunk* szerkesztőségébe
küldtem, azonnal megkaptam a *Korunk* szerkesztőségétől, hogy az újabb-
újabb kötetek is fogadják a *Korunk* szerkesztőségétől jö-
vő írásaimat és üdvözléseimet az újabb-újabb kötetekről.

Korona, 1976. I. 22.

Kós Károly